

A. Gergely András - Lichtenstein József

Helyi igazgatás és helyi hatalom Nagyvisnyón

I.

Fodor Ferenc kutatási eredményeit summázva, 1930-ban olyan településként jellemezte Nagyvisnyót, ahol a változó történelmi feltételek ellenére évszázados struktúrák maradtak meg eredeti, majdnem érintetlen formájukban. Ez a viszonylagos moccanatlanság a a helyi közösségnek nemcsak a két világháború közötti időszakban meghatározó jellemzője, hanem ma is az.

A település térszerkezete és a helyi társadalom, bár hagyománykööttségeket mutat, ez azonban az igazgatási szféra változásaiban korántsem így van. S ennek egyik fő oka, hogy a közigazgatási megyehatárok igen gyakran változtak az idők folyamán. Nagyvisnyó pedig mindig más, nagyobb közigazgatási egység politikai és gazdasági vonzáskörzetébe került. Ráadásul a tanácsrendszer bevezetése után a régi községi bíró és a falu segédjegyzője, akik igazgatási ismeretekkel és a falu népe előtt tekintéllyel rendelkező tisztviselők voltak, hivatalukból el kellett kerülniük, s helyüket megfelelően lekáderezett "megbízható elvtársak" foglalták el, akiknek pedig - szakmai ismeretek híján - egyetlen erénye az volt, hogy "a dolgozó néphez hű" káderek maradtak.

Visnyó két megyei központtól, Egertől és Miskolctól is egyaránt távol esik. Emiatt 1874-ben Borsod vármegye szentpéteri járásához, 1924-ben Borsod-Gömör-Kishont - egyelőre egyesített - vármegyéhez tartozott. 1938-ban visszacsatolták Borsodhoz, 1945-ben Borsod-Gömör vármegye része ismét.

Végül 1950-től Heves megyéhez kapcsolták, amelyhez jelenleg is tartozik. 1984-ig az egri járás része volt, s bár 1971-ben ez megszűnt önálló területi-közigazgatási szint lenni, járási hivatala viszont, amely a községi tanácsokat ellenőrizte, több mint egy évtizedig még megmaradt.

Korábban a községi közigazgatás rendszerében Visnyó a sajoszentpéteri járás szilvásváradai körjegyzőségéhez tartozott, ami azt jelentette, hogy Szilvásról hetente egyszer járt át a segédjegyző a csatolt községbe, hogy ott kisebb közigazgatási feladatokat ellásson. A lakoságnak azonban minden esetben Szilváusra kellett átmenni ügyei intézésére.

A községi közigazgatás és a helyi társadalom politikai életében alapvető fordulatot a szovjet csapatok benyomulása hozott, hiszen egyidejűleg hozzákezdtek a községi közigazgatás szervezéséhez is.

Az új községi bírót az erdei napszámosok közül választották ki, mert hajlandó volt együttműködni a szovjet katonai közigazgatással. Ekkor a közigazgatási teendők az

elemi létfeltételek biztosítására korlátozódtak: romeltakarítás, alapvető élelmiszerek beszerzése, tüzelőgyűjtés, stb. A közigazgatás ellenőrzését és közvetlen irányítását a kommunisták már az első pillanatban igyekeztek magukhoz ragadni: 1945. február 14-én a Borsod megyei Kerületi Pártbizottság agitátorainak jelenlétében egy magánháznál megalkotották a helyi alapszervezetet. A megalkult párt még aznap összehívta a falugyűlést a református iskolába, s mintegy 330 főnyi hallgatóság előtt a frissen választott párttitkár meghirdette ideológiai kereszt-hadjáratát a "régi burzsoá nézeteket képviselő" közigazgatási tisztségviselők ellen.

A megalkotott hat tagú Nemzeti Bizottságba három-három kizsardapárti és kommunista tagot választottak, vezetőjük a kommunista párttitkár lett. A Nemzeti Bizottságban tevékenykedő kommunisták tudatosan kiszorították a többi párt képviselőit, a lakosság számára legfontosabb helyi kérdésekben a kezdeményezést magukhoz ragadták, s ezzel szimpátiát keltettek, bár homályos propagandájukat a falusi nép egyébként tartózkodással fogadta. Jellemző, hogy a helyi földosztó bizottságba csak a kommunista párt delegálta tagjait. S mert a Nemzeti Bizottság elnöke a kommunista párt titkára lett, elkezdődött a párt és az állami szervek hatáskörének összefonódása, s már ekkor kialakult a későbbi tanácsirányítási modell előképe (Likai 1917).

A kommunista párt "demokratikus" hatalomgyakorlását jól példázza a visnyói földosztó bizottság tevékenységére jellemző egyik eset. A községben és határában 163 kataszteri hold szántó tartozott a Pallavicini uradalomhoz. Ebből a területből, valamint a református egyház, illetve a község közép-parasztjainak tulajdonában lévő területekből 65 kiosztható házhelyet alakítottak ki az igénylőknek. Többek között kiosztották ház-

helyként a korábbi grófi uradalomhoz tartozó úgynevezett Major kerteket is. Ezt a területet azonban az erdészeti tisztviselők viszáigényelték a megyei földosztó bizottságtól, s meg is kapták. A helyi Nemzeti Bizottság egy túlbuzgó tagja azonban nem értett egyet - a szerinte helyi érdekeket súlyosan sértő - döntéssel, ezért Budapestre utazott és eljárt az Országos Földrendezési Tanácsnál, hogy ott a megyei földosztó bizottság döntését hatálytalanítsák, amit meg is tettek.

A község közjogi státusában - a helyi Nemzeti Bizottság tudatos elsorvasztása után - döntő változás 1950-ben következett be. Az egész országban meghirdetett tanácsválasztási kampányban 3169 községben 2878 tanácsot alakítottak meg, vagyis az összes tanácsok 92,5 %-a a községekre esett, a 145.802 tanácstagból 127.712 a községekben került megválasztásra. Nagyvisnyón is önálló tanácsú községet alakítottak. A sebtiben megtartott tanácsválasztások után egy kormányrendeletet is azonnal kiadtak, hogy a községi tanácsba választott tanácstagok és vb.-titkárok tudják, milyen feladatok előtt állnak. Ez a rendelet az érdekelt felettes tanácsok (illetve a községiek) számára nem korlátozódott a jogi szabályozásra, hanem összefoglalt, részletes tájékoztatást adott a tanácsok normatív feladatairól, forgatókönyvet ("leegyszerűsített ügyrendet") adott, és amellet, hogy minimálisra korlátozta az önálló tevékenység formai kereteit, még politikai eligazítást is kínált.

A "demokratikus centralizmus" elvének mindenáron való erőltetésével a központsított újraelosztási rendszer mindmáig meghatározta a közigazgatási szervezetrendszer és a magyar társadalom 1945 utáni fejlődését.

A magyar paraszttársadalomra és a tanácsrendszer fejlődésére döntő befolyást

gyakorolt a speciális párhatalom. Kisugárzási iránya elsődlegesen az állam volt, de felölelte a civil társadalomhoz tartozó - már erősen etatizált - intézményeket is. Hihetetlen gyorsasággal kialakult az óriási pártapparátus, amely - rövid ideig tartó fejlődés eredményeként - a politikai rendszer immamens részének életét rendezte és a helyi politika tevékenységét, önkormányzati-államhatalmi szervének működését irányította.

Az így megválasztott községi tanácsnak, a vb. elnökének és titkárnak azonban semmilyen önállósága nem volt. A községi tanács munkáját ugyanis szoros ellenőrzés alá vonta a járási tanács, amelyet a Tanácstörvény épített a tanácsi szervezet hierarchiájába, mint "szocialista típusú operatív szervezetet" és a községek fölötti közvetlen irányítószervet. Az Egri Járási Tanács ugyanis a a legrészletesebben meghatározta a visnyói községi tanács munkáját a végrehajtás módszerére, a teljesítési határidőre és az elérendő célra is kiterjedően. Ezenkívül a gyakori helyszíni kiszálláson is állandóan ellenőrizték a községi tanács munkáját a VB tisztségviselőinek beszámoltatásával arról, hogy a községi tanács vajon a "lényeges" - azaz a járás által meghatározott - feladatokkal foglalkozott-e, határidőre végrehajtották-e a felső utasításokat. E szoros felügyelet mellett a községi vezetők még akkor sem gondolhattak volna semmilyen önállóságra, hogyha az ehhez szükséges rátermettségük és bátorságuk megvan.

Az 1950-1960 közötti időszakban - olykor még néhány évvel később is - a községi tanács vezető tisztségviselőinek körében hihetetlenül nagy volt a fluktuáció. Mind a tanácselnökök, mind a VB titkárai gyakran mindösze egy-másfél éves hivatali tevékenység után váltották egymást. Jellemző, hogy ebben az időszakban a helybéliekkel szemben többnyire a környező települések-

ről "irányították át" a megfelelő kádereket, hogy ellássák az előbb említett feladatokot. A vezető közigazgatási emberek között így például találhatunk helybeli kőművest és középparasztot, de felsőtárkányi mészégető munkást, belpátfalvai gyári munkást vagy levitézlett járási pártfunkcionáriusokat is.

A községi tanács vezető tisztségviselőinek, akik általában nem helybeliek voltak, gyakori cserélgetése, átirányítása azonban nem pusztán úgy értékelhető, hogy ebben a néhány évben diszfunkcionálisan működött a közigazgatás, s hanem éppen ellenkezőleg, a rendszer sajátos logikája fejeződött ki így, a kádergazdálkodás területén is. A tanácsrendszer bevezetése ugyanis nem pusztán új igazgatási szerkezetet hozott a társadalom életébe, hanem új útját nyitotta meg a társadalmi feltörekvéseknek. Az első tanácsválasztások megtartásakor az egyik legfontosabb cél volt a "régik" közigazgatási szakemberek lecserélése a rendszerhez hű munkás- és parasztkáderekre.

Ezzel a járási vezetés elérte azt, hogy a helyi közösségtől idegen személyeket ültetett a vezető pozíciókba, azok a helyi érdekektől távoli, megyei érdekeket képviselték. Akik a felsőbb utasításoknak minden körülmények között igyekeztek érvényt szerezni, hiszen egy olyan sajátos függéskényszerbe kerültek a járási vezéstől, amely nem tette lehetővé számukra a nyíltan paraszt- és közösségellenes utasítások valamelyes tompítását. Az állandó kádercserékkel igyekeztek annak is elejét venni, hogy a községi tanács élére más járásból átirányított tanácsi vezető esetleg beilleszkedjen a faluközösségbe, mert ezáltal úgymond az igazgatási funkciók hatékony ellátását akadályozta volna, ha kialakul a kölcsönös szimpátia a falu társadalma és a község első embere között.

Ha az 1950-1956 közötti évek kádercseréit figyelembe vesszük, feltűnő, hogy nem találunk olyan személyt, sem a tanácselnökök, sem a vb.-titkárok között, aki a Tanácsörvényben meghirdetett teljes választási ciklus alatt a posztján maradt volna. Ezekkel az állandó vezetésváltozásokkal - melyeket többnyire a járási párt- és tanácsai szervek kezdeményeztek - a helyi közigazgatás tényleges irányítása a járási vezetés kezébe került, teljessé vált a helyi közigazgatás teljes pártállamosítása, a község tényleges irányítása szempontjából amúgy is súlytalan tanácstagokat már előzetesen kiválasztották: a tanács tagjává javasolt személyekről 1956-ig a járási pártbizottság - a politikai rendőrséggel karöltve - környezettanulmányt készített és amennyiben ezen az előzetes szűrőn nem rostálták ki a jelöltet, csak akkor kerülhetett szóba, mint leendő tanácstag - és azután terelték jogilag szabályozott útra a választási mechanizmust.

Az ötvenes évek elején Nagyvisnyón is teljesen megszűnt az igazgatási önállóság és a tanácsrendszer első hat éve alatt óriási visszaesés következett be a harmincas évekbeli közigazgatási intézményrendszer működéséhez képest.

A tanácsrendszer szétverte a tradicionális kialakult, a helyi társadalom jóváhagyó támogatását élvező képviselőtestületet, elűldözte a községi bírót és az előjáróság tagjait, a gyakori kádercserékkel pedig tönkretette az igazgatási szervezet mindenkor meglévő stabilitás-szükségletét. A régi közigazgatási tisztségviselők ma már nem élnek, ezért nincsen mód arra, hogy bővebben is tudjunk a korabeli igazgatási rendszer mélystruktúrájáról, a korabeli informális döntési gyakorlatról. Azt azonban enélkül is elmondhatjuk - ami a jogi szabályozásból is megállapítható -, hogy a régi községi igazgatási szervezet sokkal nagyobb stabilitást mutatott, mint a tanácsrendszeré. Hiszen a községi bírót és az

előjáróság tagjait a helybeli lakosok közül választották, akik többnyire hosszú évekig a helyükön maradtak és foglalkoztak a község ügyes-bajos dolgaival. A helyi lakosok közül való községi bíró, valamint az előjáróság tagjai ugyanis nagy tekintélynek örvendtek a község lakói előtt, de kelendő élettapasztalattal és helyismerettel is rendelkeztek ahhoz, hogy a falusi község ügyeit az érdekek megfelelően igazgassák.

A tanácsapparátus cserélődése Nagyvisnyón az 1960-as évek elején megszűnt, mert a községi igazgatás kulcspozícióiban ekkor bekövetkezett személycserék - napjainkig hatóan - megteremtették a községi igazgatás stabilitásának feltételeit.

A személycseréknek alapvetően két oka volt. A központi kádertanács 1956 tanulságait megfontolva - persze nem utolsó sorban a jelentős alulról jövő társadalmi nyomásra - a közigazgatásból fokozatosan eltávolította azokat, akik 1950-1956 között, a terménybeszolgáltatás és a parasztság megsarcolásának időszakában elveszítették a falusi lakosság bizalmát és rokonszenvét. Így például 1956 után az addigi visnyői tanácselnököt átírányították "termelőszövetkezeti vonalra", melyben érdekelt volt mind a járási pártbizottság, mind pedig a járási tanács. Ezenfelül a helybeli lakosok között találtak a járási vezetők olyan személyt, aki régi megbízható párttag, ugyanakkor megfelelő politikai és igazgatási tapasztalatokkal is rendelkezett, és alkalmasnak tűnt a tanácselnöki teendőket ellátására. Melléje pedig egy rátermett, jó szervezőképességű, szintén helybeli lakost választottak ki a titkári posztra. Kettejük tisztségéről és egymáshoz való hatalmi viszonyáról, valamint a párttitkárról, mint a helyi hatalom képviselőiről talán szerencsésebb lenne a hatalom helyi birtoklóiként beszélni s azt vizsgálni, vajon a helyi

szintű közigazgatási döntések meghozatalában a laikus részvételt kívánó társadalmi környezetnek van-e jelentős befolyásoló hatása ezen a településen?

A Tanácstörvénynek a VB, a tanácselnök és a vb.-titkár feladatait, hatáskörét, jogállását és működését szabályozó rendelkezéseit összevetve, első olvasatra nyilvánvalóvá válik, hogy - noha formálisan a tanács első embere a Hazafias Népfront helyi bizottsága által javasolt és a lakosság által megválasztott tanácselnök - a tanács hatósági feladatainak ellátásában a tényleges hatalom mégis a titkár kezében összpontosult a választott tisztségviselővel, a tanácselnökkel és a választott testülettel, a tanácstestülettel szemben. Kiemelt pozícióját elsősorban a közigazgatási szervezet struktúrájában, a tényleges és nem a formalizált hatalmi viszonyban játszott szerepe alapján érdemli. Ezenkívül a vb.-titkár befolyását az is erősíti, hogy - szakismeretei és a felsőbb szintű szakigazgatási, végrehajtóbizottsági kapcsolatai révén - általában véleményhordozóként is elismerik az adott csoportban.

Ezzel szemben Nagyvisnyón nem a vb. titkár, hanem a tanácselnök áll a hatalmi hierarchia élén. Valószínű, hogy a helyi erőviszonyok ilyen alakulásában több, egyformán fontos tényező játszott szerepet. Isgalmasan szól erről a tanácselnök életútja, aki 1930-ban született Visnyón. Családját a sajátos hadszervezetben a XVI. századig vezetői vissza. Két-három generációra visszanyúlva az ősei között 4-5 holdon gazdálkodó parasztgazdákat és - apai ágon - kőművesmestereket találunk. Édesapja 1940-ben váltotta ki iparendelőjét, és helyben, valamint a környező községekben, Sátán, Lénárdarócon, Csemmelyen dolgozott tavasztól ősziig, télen pedig a Pallavicini uradalomban talált magának megélhetést. Elemi iskoláit a tanácselnök Nagyvisnyón végezte, majd beállt édesapja mellé segédnek, de rö-

vid munka után 1950-ben bevonult a határőrséghez az ország déli körzetébe és itt teljesített szolgálatot előbb, mint sorállományú, majd mint polgári alkalmazott 1956-ig. Közben 1950-ben belépett a kommunista pártba. 1956 májusában hazatért Nagyvisnyóra és 1961-ig kőművesként és villanyszerelőként dolgozott. 1956 novemberében részt vett az MSZMP helyi szervezetének megalakításában, majd 1957 októberétől társadalmi funkcióban párttitkár lett. 1960-ban a megújult erővel neki lendülő termelőszövetkezeti kampány megszervezésének idején négy hónapig mint függetlenített párttitkár dolgozott. Párttitkárként igen szoros kapcsolatot alakított ki a tanácselnökkel és a tanács munkáját figyelemmel kísérte, "együttműködött a tanácselnökkel, nem befolyásolta, de instrukciókat adott neki arra nézve, hogyan kellene a községet az adott helyzetből kilendíteni". Mint párttitkár, politikai felügyeletet gyakorolt a tanácselnök és a tanács tevékenysége felett. Az 1950-60-as évek fordulóján ugyanis még az alig meghonosodott gyakorlat a párt elvi és operatív irányító szerepének összecsiszítását és centralizált irányítását eredményezte, ami az új cégér alatt is szinte töretlenül érvényesült. Erre utal az is, hogy a járási pártbizottságon és a járási tanácson hamar felfigyeltek az igen határozott fellépésű párttitkára - aki 1960-ban rövid négy hónap alatt, "külső és belső segítséggel" megszervezte a helyi termelőszövetkezetet - és ettől kezdve szoros munkakapcsolatot tartottak vele. Minden bizonnyal ennek az együttműködésnek következményeként már 1958-tól rendszeresen agitálták a járási pártbizottság és a járási tanács VB munkatársai, hogy vállalja el a tanácselnöki teendőket ellátását.

Döntően e beszélgetések hatására 1962 végén elvállalta a tanácselnöki posztot. Te-

kintettel arra azonban, hogy a járási pártbizottság vezetői nem találtak más alkalmas kádert, egyúttal a községi párttitkár is ő maradt a hatvanas évek közepéig. A tanácselnökkel folytatott beszélgetésekből, jelzésértékű utalásokból egyértelműen kiderült, hogy a tanácselnöki posztra jelöltetésébe sem a helyi tanácsi dolgozóknak, sem a tanácsstagoknak, sem a község lakosságának nem volt beleszólása. Ebben a döntésben - azonkívül, hogy az a tanácselnök szubjektív vállalásától is függött - a járási pártbizottság és a járási tanács VB tisztségviselőivel kialakított informális kapcsolatháló játszotta legfontosabb szerepet, amelynek centrumában a járási pártbizottság állt.

A járási vezetők bizalmát élvezve és a községi párttitkári teendők ellátásával mind az igazgatási szervezet struktúrájában, mind a község informális hatalmi viszonyaiban egyértelművé vált, hogy ő lett a község - most már közjogi érvekkel is megtámogatott és legalizált - legerősebb embere. Ez a jelentős hatalom a község lakosai számára első ízben akkor lett nyilvánvaló, amikor látták, hogy a Tanácsakadémiáról éppen visszaérkezett "újonc" tanácselnök felsőbb kapcsolatainak hasznosításával a vb.-titkárát állásából kipenderítette és új titkárt vett maga mellé, akit ezután már ő irányított több éven keresztül.

Miután a hatvanas évek közepén a tanácselnök leköszönt a párttitkári posztról, régi kapcsolatait továbbra is ápolta a járási pártbizottsággal és személyi vonalakon keresztül elérte, hogy az új párttitkár teljesen színtelen és súlytalan figurájával szemben továbbra is minden tekintetben kezében maradjon a hatalom. E személyes kapcsolatokat - melyekben a hatalomgyakorlás felszín alatti és informális erővonalai mutatkoznak meg - elsődlegesen az jellemzi, hogy nem intézményesültek. Az egymás közötti viszonyt semmilyen előírás és szabály

nem befolyásolja (kivéve a kölcsönös "baráti szolgáltatásokat"), a hierarchia és a vezetés nem intézményesült. Az egymással kapcsolatba lépők foglalkozása, társadalmi presztízse némileg háttérbe szorul és az adott kapcsolatokat sokkal inkább a cselekvők személyisége, "karizmatikus" fellépése határozza meg. Ennek alapján már érthető, hogy a községi tanácselnök egyenrangú partnere például a megye országgyűlési képviselőjének, a község körzetében fekvő nagy iparvállalat és vízügyi igazgatóság, valamint a megyei tanács felelős beosztású funkcionáriusainak.

Természetesen jóval többről van itt szó, mint pusztán arról, hogy a tanácselnök ezekkel a felszín alatti kapcsolataival a saját pozícióját biztosítaná. Ez a kapcsolatrendszer sokkal inkább a szocialista érdekkijárási rendszerét mutatja. Azt, hogy az útépitéshez szükséges költségvetési forrással sem rendelkező község számára - az egyik szomszédos járás költségvetési üzeme és az Észak-magyarországi Vízügyi Igazgatóság adakozása révén -, hogyan sikerült a tanácselnöknek némi társadalmi munka hozzáadásával megszerveznie a községben mintegy négy kilométer hosszúságú, létfontosságú útépitést és csatornázást, vagy milyen erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy félmillió forint beruházási költségű ravatalozót építtessen, hogy varroda létrehozásával munkahelyeket igyekezzen teremteni a helyben maradt munkaképes nőknek. Mindezek a törekvések figyelemre méltó eredményeket jelentettek a község kommunális fejlesztése érdekében, ha tekintetbe vesszük, hogy az utolsó teljes egészében központi költségvetésből finanszírozott "nagyberuházás" az iskola fölépítése volt még az 1920-as években.

A tanácselnök korántsem általánosan tipikus, de egyértelműen kiemelkedő fon-

tossága mellett mind a vb.-titkár, mind pedig a községi párttitkár szerepe másodlagos, hatalmuk, a lakosságra gyakorolt befolyásuk eltörpül.

A vb.-titkár - aki 1959-ben mint hivatalsegéd kezdte tanácsi pályafutását és a Tanácsakadémia elvégzése után 1964-ben került ebbe a jelenleg is betöltött tisztségbe - nagyon érzékenyen, reálisan, ugyanakkor kellő öntudattal látja a helyi hatalmi hierarchia szolgálatát. Véleménye szerint a község legfontosabb embere a tanácselnök, második helyen ő áll, harmadik helyre pedig a párttitkárt sorolja. Ami a tanácselnök és a vb.-titkár között kialakult kapcsolatot illeti, a vb.-titkár az erőviszonyokat teljesen érthetően rangsorolta így. De ehhez még hozzá kell tenni azt, hogy a vb.-titkárt a tanácselnök "emelte ki", hívta fel rá a járási vezetők figyelmét. Az évek során azonban a vb.-titkár szakmai felkészültség és rátermettség tekintetében lassanként egyenrangú partnere lett a tanácselnöknek, és noha a kapcsolatai révén a tanácselnök vitathatatlanul sok szolgálatot tett a község kommunális és adminisztrációs szükségleteinek ellátásában, hatósági-szakigazgatási ügyintézésében nagyon fontos szerepet tölt be a vb.-titkár is.

A községi párttitkárnak a helyi hatalmi hierarchiában elfoglalt helye, hivatali kapcsolata a tanácselnökkel és a vb.-titkárral, valamint erőviszonyaik igen sajátosan alakultak. A község "hosszú ötvenes évekbeli" történetét - értve ezen azt, hogy még a hatvanas évek közepén is a tanácselnök látta el a párttitkári teendőket - sokkal inkább a bürokratikus pártirányítás jellemezte, semmint a szakmailag kvalifikált és a lakosokra orientált szolgáltató közigazgatás. Akkor a község első embere a párttitkár volt, hozzá képest a közigazgatási tisztviselők súlytalan hatalmi tényezőt képviseltek. Ezen az sem változtatott, hogy néhány évig a jelenlegi tanácsel-

nök ezt a két hivatalt együtt viselte, ekkor ugyanis mint községi párttitkár volt a község első embere és nem mint tanácselnök.

Ennek a két, egyaránt fontos kulcspozíciónak a hierarchiában rögzült rendje azonban a hatvanas évek közepén megcserélődött, ekkortól ténylegesen ugyanis már sem maguk az érintettek, sem pedig a község lakossága nem volt hajlandó a párttitkárt a község első emberének elismerni. A község igazi vezetőjének a tanácselnököt és utána a vb.-titkárt tekintették. Miért következett be ekkor ez az átrendeződés, amely azóta stabilan tartja magát és kondicionálta a lokalitás hatalmi struktúráját, illetve a tipikusnak tekintendő párttitkár-tanácselnök sorrendet megfordította?

A kérdésre a választ önmagában nem adja meg az, hogy ha számba vesszük a tanácselnök és a párttitkár hivatalosan betöltött funkcióit, hiszen régi jó szokás szerint, a tanácselnök tagja a helyi pártalapszervezet legszűkebb intéző bizottságának, a párttitkár - a viszonyosság alapján - tagja a tanács VB-nek, tehát ebből még nem következik, hogy törvényszerűen a párttitkár pozíciója legyen a gyengébb. Formáljogilag és a tanácsülések, valamint a vb.-ülések jegyzőkönyvei alapján kiderül, hogy a tanács, a pártszervezet és ezek vezetőinek belső és egymás közötti formális struktúráit a jogszabályok, utasítások, párthatározatok rögzítik. Amennyiben azonban mégis a helyi hatalom természetének felszín alatt rejtőző és informális jellegű "mélystruktúráját" igyekszünk tetten érni, akkor több fogódzót nyújtanak számunkra az érintettek szubjektív, de összességében a lényegét mégis feltáró véleményei. Vezetői kiemelésében nagyon jelentős szerepet játszottak személyes tulajdonságai, valamint a párttitkári működése alatt kiépített érté-

kes személyes kapcsolatai, s ugyanezek meghatározták a párttitkárral való kapcsolatot is. Egy dologról azonban nem szabad megfeledkezni: amennyiben azért mégis paradox ez a helyzet - és igazolja a "főszabályt", hogy a párttitkár általában a falu erős embere -, mert a tanácselnök a funkció elnyerése előtt és ezután is egy ideig községi párttitkárként dolgozott a faluban.

A másik fontos körülmény, hogy amíg községi szinten szervezetileg és hatáskörileg önálló tanács működik Nagyvisnyón a tanácselnök vezetése alatt, addig önálló szervezettel, "káder- és ügykörü hatáskörrel" felruházott szervezet nem áll a párttitkár háta mögött, nem erősíti hatalmi pozícióját. Erős és önálló községi pártszervezet ugyanis nem lehetett létrehozni, mert a párttagok túlnyomó többsége a munkaképes korú felnőtt lakosság soraiból állt, akik a munkahelyi pártalapszervezetek tagjai voltak. Azt, hogy a munkaképes korú lakosság mintegy 80 százaléka a környező ipari vállalatoknál és bányákban dolgozik, éreztette a hatását a községi pártalapszervezet létszámának nagyságán. A nyolcvanas évek elején a községben mintegy 80-90 párttag volt - ez a lakosság kb. 0,8 százaléka, ami az országos átlagnak nagyjából megfelel -, közülük azonban mindössze 26 fő tartozott a lakóhelyi pártalapszervezethez. Azok a személyek, akik a helybeli termelőszövetkezetben vagy az iskolában dolgoznak, illetve a nyugdíjas párttagok. Talán, mert a párt a munkahelyi szervezethez sokkal jobban ügyelt, mint a lakóhelyi szerveződésekre, ezért is lett gyenge a községi pártalapszervezet és a megyei apparátusok közötti kapcsolat. A párttitkár szkeptikus véleménye szerint "a megyei vezetők a községet elsődlegesen politikai és ellenőrzési szemszögből nézik, azt figyelik, hogy végrehajtották-e a soron lévő parthatározatokat,

meg hogy egyetértenek-e a kitűzött célokkal az emberek".

Annak a következményét, hogy a párttitkár, a tanácselnök és a vb.-titkár mögött a harmadik helyre szorult, konkrétan lemérhetjük - és ennek az érintettek is a tudatában vannak.

Elég gyakran előfordult, hogy a tanácselnök vagy a vb.-titkár nem vonta be a párttitkárt - noha vb.-tag volt - minden egyes jelentősebb döntés operatív előkészítésébe, azaz a tényleges döntési folyamatból kihagyták. Továbbá adott ügyek kapcsán a párttitkár vagy a tanácselnök (vagy a vb.-titkár) közötti vitában illetve az általuk képviselt szervek "hatásköri összeütközése" esetén a községi párttitkár politikai súlya nem volt elegendő ahhoz, hogy a szakmailag megalapozott, de neki nem tetsző közigazgatási döntésekkel szemben a saját ellentétes álláspontját képviselje. Az ilyen konfliktusok esetén az első "menetben" a közvetlen helyi konfliktusban a párttitkár rendszerint alul maradt. Ekkor sérelmével a felsőbb pártszervhez fordult védelemért. Ez a magasabb fórum - amennyiben egyetértett a párttitkár panaszával - megkereste a területileg illetékes és vele azonos szintű tanácsot és azzal egyeztető tárgyalásokat folytatott a közös döntés megszületéséig, illetve saját álláspontjának a tanáccsal való elfogadtatásáig. A közös álláspont elfogadása - vagy a pártszerv utasítása után - ez a felsőbb szintű tanács szerv "utasította" a községi tanácselnököt, amennyiben az alapeljárás során az nem megfelelő álláspontot képviselt. Ez az utasítás természetesen az ügyek jelentős részében nem öltött hivatalos jogi formát, sokkal inkább arról volt szó, hogy rövid úton - rendszerint távbeszélőn, vagy konzultációra való berendelés útján - "orientálták" a tanácselnököt az új álláspont

képviselőre és ennek megfelelő cselekvésre.

Természetesen előfordult olyan eset is - miként erről a vb.-titkár beszámolt -, hogy az elsőfokú eljárás törvényes volt és ennek megváltoztatására akarták rábírni. A vb.-titkár azonban nem fogadta el az instrukciót hanem ragaszkodott a törvény betűjéhez és inkább maga küldte be a járási hivatalhoz az ügyiratot felülvizsgálásra, törvényesen történt-e az eljárása vagy sem.

A tapasztalat szerint a választott testület döntési hatásköre formális és a döntési tevézeteket a VB készíti elő. Ezt a tanácsülésről és vb.-ülésekről készült jegyzőkönyvek mellett a tanácstagokkal és községi lakosokkal folytatott beszélgetések is igazolták. Több év tanácsülési jegyzőkönyveit szorgosan átböngészve látható, hogy általában a helyi hierarchia előbb már ismertetett főszereplőie a szó, illetve viszonylag gyakran az iskolaigazgató szerepel különböző kérések felvetésénél. A többség azonban passzívan viselkedik, s van olyan tanácstag, aki évekig nem szól hozzá semmihez. Ez a passzivitás tükröződik a tanácsüléseken elhangzó felszólalások számában is. A nagy egyhangúságot néha néha az törte meg, amikor a község összletességét foglalkoztató, kiemelkedően fontos kérdést tárgyalt meg a tanács. Ilyen alkalmak azonban viszonylag ritkán fordultak elő.

A községi tanácstagok politikai érdeklenségének alapvető okai a következők: a megtárgyalandó konkrét ügghöz kapcsolódó szakismeret hiánya, általában nem kellő informáltság, valamint a tárgyalt ügy mélyebb összefüggésekbe helyezésére és az ügy sajátos körülményeinek értékelésére való alkalmatlanság.

A nagyvisnyói helyi társadalom uralmi környezetéről és történetéről tehát elmondhatjuk, hogy még ma is ide illenek

Fodor Ferencnek több mint fél évszázaddal ezelőtt papírra fektetett gondolatai: "Magának a falunak, mint láttuk, nincs is története, mert e nép sohasem volt tényezője még annak sem, ami vele, körülötte történt. Élete azonban van, s ez az élet nem kevésbé érdekes, mint sok nagy városoké, mert egy marék népnek környezetével, földjével való harcát, vívódását jelenti."

(Folytatása következő lapszámunkban)

Vég, András: Megbocsájtás